

**GURBANNAZAR EZİZOV:
“MEZAR TAŞINA BİLE TAHAMMÛL EDİLEMİYEN BİR ŞAİR”***

Yrd. Doç. Dr. Ünal ZAL*

ÖZ: Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk lehçeleri üzerine yapılan araştırmalar gittikçe artmaktadır. Yapılan bu çalışmalarda incelenen şair ve yazarların eserlerine bakıldığında, genellikle baskı sebebiyle Sovyet rejimini övdüklerine dair genel bir kanaat oluşmuştur. Fakat Gurbannazar Ezizov örneğinde de görüleceği üzere, dönemin sosyal ve siyasî şartları gereği bir kısım şair ve yazarlar ise eserlerinde, herhangi bir baskı altında kaldıklarından dolayı değil, bu konuda var olan samimi düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bu kişiler söylediklerine ve yazdıklarına gerçekten inanıyor, Sovyet rejiminin toplumlara huzur ve mutluluk getireceğini düşünüyorlardı.

Bu makalede, Sovyet yönetiminin sadece kendisine muhalif olanlara değil, aynı zamanda kendi yetiştirdiği yeni Sovyet tipi aydın ve yazarlara karşı izlediği politika Gurbannazar Ezizov örneğinden hareketle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk lehçeleri, Gurbannazar Ezizov, Sovyet Yönetimi.

**Gurbannazar Ezizov: A Poet whose Gravestone is not Tolerated
either**

ABSTRACT: The studies on Turkic dialects have been increasing since the fall of the Soviet regime.

It has become a common perception that poets, whose works have been studied in these studies, have inclined to praise the USSR regime due to the oppression.

On the other hand some of the writers and poets, like Gurbannazar Ezizov, voiced their sincere opinions on the subject not because of any kind of oppression but because they earnestly believed in this regime and thought that it would bring peace and prosperity to the people.

* Bu yazı 20-25 Ağustos 2007'de “Muğla Üniversitesi - Türk Dil Kurumu İşbirliği İle Yapılan Türkoloji Günleri Çalıştayı - II”de sunulan bildirinin genişletilerek makale şekline getirilmiş hâlidir.

* Nevşehir Üni. Fen-Ed. Fak., TDE Böl. unalzal@hotmail.com

In this article the starting point of which is the example of Gurbannazar Azizov, a Turkmen poet, the policies of the Soviet administration towards not only dissenting writers but also its own creation of new kind Soviet writers and intellectuals has been analyzed.

Key Words: Turk dialects, Gurbannazar Azizov, Soviet Administration.

Uzun bir zamandan beri siyasî, coğrafi vb. sebeplerden dolayı birbirinden ayrı kalmış veya bırakılmış Türk dünyasındaki kültürel birlikeliğin sağlanmasının bir yolu da bilim, kültür ve sanat eserlerinin karşılıklı olarak birbirlerine aktarılmasıdır. Yapılacak bu tür çalışmalar sonucunda Türk soylu topluluklar birbirlerini daha yakından tanıma imkânı bulacak, gelecekte hem siyasî hem de kültürel alanda ortak hareket etme durumu ortaya çıkacaktır.

Bu amaca yönelik olarak Türk lehçeleri ve edebiyatları¹ üzerine yapılan araştırmalar önceleri az olsa da, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra gittikçe artmıştır.

Yapılan birçok araştırmada Sovyetler Birliği döneminde yaşamış birçok şair ve yazarın rejimi öven veya eleştiren eserler kaleme aldığını görmek mümkündür. Bunlar içerisinde rejime yönelik övgülerini dile getirenlerin bir kısmı bu işi mecburiyet karşısında yaparken, bazıları da bu konuda var olan samimi düşüncelerini dile getirmiştir. Fakat bazı şair ve yazarların ömrü, eleştiri dönemine kadar uzun olmamıştır. Bu kişiler gerek devrin siyasî ve sosyal şartları, gerekse rejimin takip ettiği siyaset sebebiyle Sovyet rejimine karşı olumlu düşünceler dile getirmiş ve bunları edebî eserlere aktarmıştır. Bu şairlerden biri de bir Türkmen şairi olan Gurbannazar Azizov'dur.

Gurbannazar Azizov, 1 Mart 1940 yılında Aşkabat şehrinin Büzmeşin Köyü'nde dünyaya gelir. 1959 yılında liseyi bitirir ve aynı yıl Türkmen Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Bölümüne girer. İlk şiirleri 1955 yılında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanır. Üniversite yıllarında kendisini tamamen edebiyata verir. 1975 yılında sarhoş bir asker kaçağının serseri kurşunlarıyla can vereceği ana kadar şiirle ilgilenir.

Çağdaş Türkmen şiirinin öncülüğünü yaparak otuz beş yıllık ömrüne toplam 375 şiir sığdıran Gurbannazar Azizov'un Türkmen Edebiyatında önemli bir yeri vardır. Hayatın hemen hemen bütün yönleriyle ilgili şiirler yazan şairin, manayla beraber belki manadan da öte, sesle temellenen şiirlerinin bir çoğunda ayrılık acısı, hasret ve hüznün vardır. G. Azizov, daima hayata bağlı, tabiatla iç içe yaşayan, sosyal meseleleri

¹ Ercilasun 1991, 1992, 1994,1997; Özbay 1994; Özkan 1994; Kara 1997, 2005; Özkan 1999; Uğurlu 2000, 2001, 2002, 2004; Karadoğan 2004; Kasapoğlu Çengel 2000, 2005; Sarıkaya 2003; Uzman 2005 vb.

hayatının merkezine yerleştiren ve dert edinen bir ruh yapısına sahiptir. Yaşadığı yıllarda, yeni söyleyiş tarzı, eski tenkitçilerin hoşuna gitmemiş, şiirlerinden tercüme kokusu gelmekle suçlanmıştır. Yazılmamış Şiirleri'nin ya da yazamadığı, söyleyemediği duygularının ıstırapıyla yaşayan Ezizov'un yazabildikleri bazen de basılmamıştır.² Onun ömrünün meyvesi olarak kabul edilen şiir kitabı "Serpay" ise ölümünden sonra yayımlanmıştır. Daha sonra hemen bütün şiirlerini içeren kitap "Serdarım" ve "Türkmen Sahrası" adlarıyla çıkmıştır.

Şiirlerinin dışında şairin yazdığı "Tabut" (Can 2002) ve "Cadılı Kepçe" (Zal 2007) adlı iki hikâye ile "Nesiller Manzumesi" ve "Köroğlu Operasının Librettosu"³ adını taşıyan iki tiyatro eseri vardır.

Şair hakkında Türkmenistan ve Türkiye'de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Türkmenistan'daki çalışmalardan ilki, şairin arkadaşı A. Gurbannepesov tarafından 1995 yılında yapılmış ve iki cilt hâlinde yayımlanmıştır. A. Gurbannepesov ilk cilde "Eserlerinden Seçmeler" adını verirken, ikinci cilde şairin bir şiirine atfen "Çıkmayan Kitabım" adını vermiştir. Diğer bir çalışma da yine şairin yakın dostlarından Annaberdi Agabayev tarafından yazılan "Ezizov'un Emriyle" adını taşır ve şiirlerden çok anılara yer verilir. Bir başka çalışmayı ise yetişmesine yardımcı olduğu, onun talebelerinden diyebileceğimiz Hıdır Amangeldi "Yalnız Seninle Bakılık Vardır"⁴ adıyla yapmıştır. Bu kitapta da şairin felsefi görüşleri, bazı şiirlerinin tahlili yapılmaya çalışılmış, şairden ve şiirlerinden yola çıkarak "ölüm ve hayatın anlamı" gibi felsefi meseleler irdelenmiştir. Bunların dışında Sadık Tırkişov tarafından yapılan ve bazı şiirlerin şekil, muhteva ve kafiyeye yönünden incelendiği "Gurbannazar Ezizov'un Şiirlerindeki Üstünlük" adlı yayımlanmamış bir çalışma daha vardır.⁵

Şairle ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar ise fazla değildir. Bazı şiirlerinin aktarılması (Duymaz – Ergun 1998; Can 2002; Nurmehmet 2003) dışında, onun hayatı hakkında bilgi veren birkaç makaleye (Can 2002) rastlamak mümkündür. G. Ezizov ile ilgili ilk kapsamlı çalışma bir doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada şairin bütün şiirleri "şekil", "muhteva" ve "dil ve üslup" yönünden değerlendirilerek Türkiye Türkçesine aktarılmıştır (Zal 2007).

Otuz beş yıllık hayatına 375 şiir sığdıran Gurbannazar Ezizov'un, doğrudan doğruya rejim ve kurucularının adını taşıyan dokuz şiiri vardır.

² Basılmayan hikâyesi "Tabut" adını taşır. (Türkiye Türkçesine aktaran: Hüdayi Can).

³ Libretto: İsim, müzik (libretto) İtalyanca libretto: 1. Bir operanın sözlerinin yazılı bulunduğu kitap. 2. Bir pandomimi veya baleyi açıklayan kitap.

⁴ Sözü edilen çalışma tamamlanmış olup basılma aşamasındadır.

⁵ Bu çalışma henüz yayımlanmamıştır.

Buradaki düşüncelerinde oldukça samimi görünen şairin, Sovyet rejimi konulu şiirlerini incelerken yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal şartlarını mutlaka göz önünde bulundurmak gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü 1930'lardan 1950'li yıllara uzanan dönemde sosyal ve siyasal ortam, ileri sürülen fikir ve alınan kararlar yönünden oldukça dikkat çekicidir. Bu dönem, Stalin rejiminin siyasî ve ekonomik alanlarda sağladığı tahkimden sonra dikkatini kültürel alanlara verdiği bir döneme işaret etmektedir. İkinci beş yıllık kalkınma planı boyunca "Sovyet devrinde yetişmiş ve eğitim görmüş, Sovyet inancıyla doğmuş, politikayı ilkin Marksizm ve Leninizm ile tanımış ve en azından erginliklerinde Sovyet dışı bir hayat denememiş genç yazarlar" rejimin gözdesi hâline gelir (Montgomery 1985: 7). İktidar çekirdeğinde yoğunlaşan yeni tip insan modeli (Sovyet insanı) yaklaşık on yıl içinde çevreye doğru yayılır ve bütün Sovyetler Birliği'ne hâkim olur. Yeni seçkin gruplar, seleflerine nispeten önceki şartların sosyal değişim sürecinin dışında, suni olarak meydana getirildikleri için, kendilerini yaratan iktidara daha büyük bir sadakatile bağlanırlar (Uzman 2005: 187-189; 2006).

Yukarıda ifade edilen yeni tip Sovyet aydınlardan biri de Gurbannazar Ezizov'dur. On beş yaşında ilk şiirleri yayımlanan şair, kısa bir süre sonra yazarlar birliği üyeliğine seçilir. Gittiği her yerde büyük ilgi ile karşılanır, çeşitli konferanslar verir, toplantılar düzenler ve yeni Sovyet Edebiyatının oluşması için elinden gelen bütün çabayı gösterir.

Şairin çocukluğu döneminde II. Dünya Savaşının bitmiş olması ise onun için bir taraftan şans bir taraftan da büyük bir hüznün kaynağı olmuştur. Şanslıdır, çünkü II. Dünya Savaşının sonunda gelen nispi rahatlama döneminde aşktan ölüme, Türkmen ahlakından aile yapısına ve değerlerine saygıya kadar birçok konuda şiirler yazar. Hayatın bütün yönleriyle ilgilenen şairin yazmış olduğu şiirlerin etkili olmasının sebebi ise, ya bunları bizzat yaşamış ya da yaşananlara şahitlik etmiş olmasıdır.

Diğer taraftan bu savaş onun için bir hüznün kaynağı olmuştur. Çünkü babası dahil tanıdığı ve bildiği pek çok insan bu savaşa katılmış, esir düşmüş, işkence görmüş ve birçoğu da hayatını kaybetmiştir. Şairin kendi babasının da bu savaşa katılmış olması, esir düşerek yıllarca işkence görmesi onun ruhunda savaş ve savaşa karşı müthiş bir nefret uandırmıştır. Savaş sırasında ve sonrasında anlatılanlar, Türkmen halkının içinde bulunduğu sıkıntılı ortam ve o günkü hayat şartlarına dair birçok konu da bu sayede onun şiirlerinde yer alır.

İşte nispeten rahat ortamda yazdığı şiirlerinin çok azında rejim konu edilir. Bu şiirlerinde de söz konusu rejimi samimiyetle över. Çünkü bu rejim, bütün dünya halklarına kardeşlik, huzur ve adaleti getirecek; yeryüzündeki sefaleti, eşitsizliği ve zorbalığı ortadan kaldıracaktır. Örneğin,

Devrim (Revolyutsiya) adlı şiirinde bu düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

REVOLYUTSİYA	DEVİRİM
Yiğriminci asırdı,	Yirminci asırdı,
On yedinci yıl.	On yedinci yıl.
Al baydaklar - pasırdı,	Al bayraklar; dalgalanmakta,
Köçelerde - il.	Sokaklarda; halk
Gerbi orak - çekiçdi,	Nişanı orak çekiçti.
Deñlik isleyä.	Eşitlik istiyor.
Bu gün köçä çıkıpdı	Bugün sokağa çıkmıştı
Re-vo-lyu-tsi-ya!	De-v-ri-m!
Yok. Birden,	Hayır. Birden,
bir yerden döremedi ol.	bir yerden türemedi o.
Ol adam dey ilki doğdı, ulaldı.	O insan gibi önce doğdu, büyüdü.
Onı gömdülerem yedi gat yere,	Onu gömdüler de yedi kat yere.
Ol bolsa yedi gat asmana galdı.	O ise yedi kat göğe yükseldi.
Çimdi şahtalarıñ sovuk çuñluğna,	Daldı madenlerin soğuk derinliğine,
Söydi garıpları - kovmı känleri.	Sevdi garipleri; akrabaları, birçoklarını.
Kın günleri içlerini dökdüler	Zor günlerde içlerini döktüler
Oña Sileziyañ dokmaçıları,	Ona Sileziya'nın dokuma ustaları,
Oña Frantsiyañ kommunarları.	Fransa'da komün hayatı yaşayanlar.
Ol köne dünyäniñ örkün sarsdıran	O eski dünyanın bağını silkeleyen
Bir äpet vulkandı, bir belent yañdı.	Bir dehşet yanardağdı, bir büyük yankıydı.
Marksıñ maksadı cem boldı onda,	Marks'ın maksadı birleşti onda,
Leniniñ genisi ruhuna siñdi.	Lenin'in mükemmelliği ruhuna sindi.

Zamanın savaş yıllarına denk gelmesi, konu sınırını genişletmiş ve şair, buna bağlı olarak hayatın her alanına dair şiirler kaleme almıştır. Örneğin,

Günlerimiz,	Günlerimiz,
Ämürlerimiz ötinçä	Ömürlerimiz geçinceye kadar
Mercen dänesi dey düzülmelidir.	Mercan tanesi gibi dizilmelidir
Söygüde	Sevgide
duygular bolmalı inçe,	duygular olmalı ince,
Çala galplık etseñ, üzülmelidir. ⁶	Hafif çığ davransan, üzülmelidir.

⁶ Türkmen Türkçesindeki “üzül-” kelimesinin anlamı “borcunu ödemek, ödeşmek, hesaplaşmak.”tır. Fakat herhangi bir dilde veya lehçede yazılmış olan bir şiiri veya nesri başka bir dile çevirmek veya aktarmak tam anlamıyla mümkün değildir. Çünkü ister nesir, ister manzum olsun herhangi bir metni kaynak bir dilden veya lehçeden hedef bir dile veya lehçeye çevirmek ya da aktarmak onun yeniden yazılması demektir. Yukarıda da görüleceği üzere Türkmen Türkçesindeki “üzül-” kelimesi yalancı eşdeğer olmasına rağmen Türkiye Türkçesine olduğu gibi aktarılmıştır.

diyerek sevgiyi ve aşkı dile getirirken; didaktik bir şiir olan “Ahmak Padişah ile Sahralı Kız Hakkındaki Rivayet” (Akmak Şa Hem-de Sährayı Gız Barada Rovayat) adlı şiirinde ise, güzel bir kıza âşık olan padişahın onu elde etmek için her yolu denemesini anlatır. Padişah, kızın ilk şartında bir ceylanı avlar. İkinci şartında ise yüreğindeki gamı ve kederi bir içki şişesine boşaltan sultan oldukça sarhoş olur ve kızın üçüncü isteği olan “eline bir ok alarak onu kalbinden vurması”nın ne gibi sonucu olacağını kestiremez:

Peykamı eline	Okunu eline
Alanında şa,	Aldığında padişah,
Doldı märekanîñ	Doldu kalabalıgım
Gözleri yaşa!	Gözleri yaşla!
Peykam döşden girip,	Ok göğsünden girip,
Bir nağra çekdi,	Bir ses çıkardı,
Burnunu ganadıp,	Önünü kanatıp,
Arkadan çıktı.	Arkadan çıktı.
Uzakda uvladı	Uzakta uludu
Serğezdan itler.	Başıboş köpekler.
Gan dampı, gülledi	Damlayan kanla, büyüdü
Yaşacak otlar.	Tazecik otlar.
Akmak Şa gıgırdı:	Ahmak Padişah bağırđı:
«Şertiñe gurban,	“Şartına kurban,
İndi sen meniñki,	Şimdi sen benimsin,
Meñki Arzıman!»	Benim Arzuman!”
Bu köne rovayat,	Bu eski rivayet,
Bu köne «miş-miş»	Bu eski “mişmiş”
Gızlar namıs için	Kızlar namus için
Şeydip ölermiş!	Böyle ölürmüş!

Şiirde dikkat çeken bir nokta, şairin de üzerinde önemle durduğu “Türkmen işte böyle namusuna düşkündür.” anlayışıdır. Çünkü aile ve namus kavramları şairin kendisinde olduğu gibi bütün Türkmen topraklarında köklü bir şekilde yaşamaktadır.

Serbestlik ortamının getirdiği konu zenginliğine bir başka örnek ise şiirlerinde çokça dile getirdiği ölüm konusudur. Ayrıca onun dindar bir aileden geliyor olması da bu konuları yazmasında ona kolaylık sağlamıştır.⁷ Gurbannazar Ezizov, ölüm konulu şiirlerinde sanki çok kısa bir süre için bu dünyaya geldiğini, yapacak, söyleyecek birtakım iş ve sözleri olduğunu hissettirir. Şiirlerinin bir kısmında, hayatın fâniliğinden şikâyetçi olsa da, öleden çok arkada kalan insanların çektiği büyük sıkıntıla-

⁷ Şairin, yaşadığı bu kısa ömür süresinde “Tabut” başlıklı tek bir hikâyeye yazmış olması da oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu hikâyeye dönemin dergilerinden biri tarafından yayımlanmak için alınmışsa da sonradan yayımlanmaktan vazgeçilmiştir.

rı da dile getirir. Söz konusu rejimde daha sonraları “ölüm ve ötesi hayat” konusuna yer verilmese de, daha önce de ifade edildiği gibi o dönemde II. Dünya Savaşının getirdiği kısmî rahatlama sebebiyle baskı ve yönlendirmenin zayıf olması, Ezizov’a şiirlerinde rahatlıkla bu konulara yer verme imkânı sağlamıştır. Her ne olursa olsun Ezizov, bütün ömrü boyunca ölümü yakınında hissetmiş ve bu duygularını “Gece Gelen Misafir” (Giceki Mihman) adlı şiirinde ölümsüzleştirmiştir. Söz konusu şiirde, gece yarısı kapiyı çalarak gelen Azrail ile olan sohbetini şöyle dile getirir:

GİCEKİ MIHMAN	GECE GELEN MİSAFİR
Tünüh yarı pencirämiz kakıldı.	Gece yarısı penceremiz çalındı.
- Salam!	- Selâm!
- Salam. Kim borsuñız, ey dayı?	- Aleykümselâm. Kimsiniz, ey dayı?
Mihman çoğap berdi örän akıllı:	Misafir cevap verdi çok akıllıca:
- Menmi? Acal.	- Ben mi? Ecel.
Has doğrusı - Ezrayıl.	Açıkçası, Azrail.
- Gati oñat.	- Çok güzel.
Geliñ, geçiñ, oturiñ.	Gelin, geçin, oturun.
Size haysı gerek: kofemi ya çay?	Ne içersiniz, kahve mi çay mı?
- Maña, govı, boş çüyşecik getiriñ.	- İyisi mi, siz bana boş bir şişe getirin.
Ol seniñ canıñı saklar örän cay.	O senin canını saklayacak ev.
- Bağışlañ.	- Bağışlayın.
Siz yalñışyan-a dälşiniñ.	Siz yanlıyıyor olmayasınız.
Meniñ keselim yok. Özümem cuvan.	Benim hastalığım yok. Kendim de gencim.
Belki, cay nomerim yalñışansıñız,	Belki, bina numarası yanlıştır,
Men-ä, valla, hiç düşünip bilmeyän.	Vallahi ben veremiyorum bir anlam.
-Yok, men cay nomerin yalñışamok, yok,	-Hayır, ben ev numarasını karıştırmıyorum, hayır,
Men geldimmi - boş gitmäni hala mok.	Ben geldim mi boş gitmeyi hiç sevmem.
- Bilyän, yöne meñ ölesim gelenok,	-Biliyorum, fakat (henüz) ben ölmek istemiyorum.
Canım sağat, durmuşımdan nala mok.	Canım sağ, hayatımdan şikâyetim yok.
- Sen ilk-ä ağılama, sonam aldama,	- Sen önce ağılama, sonra da aldatma,
Aldaviñ köp bolsa, cezañam artyar.	Hilen çok olursa, ceza da artar.
Onsoñam bilip goy, her bir adama	Sonra da iyi bil ki her bir insan için
Meniñ saylap-seçen bir perişdäm bar.	Benim sevip seçtiğim bir meleğim var.
İne, seniñ diyen sözleñ barada,	İşte, senin sarf ettiğin sözlerle ilgili
Seredip gör, şunça fakt govuşdı.	Seyredip bak, bunca belge (delil) geldi.
- Niçik? - diyip soracaktım, şobada	- Nasıl? diye soracaktım ki hemen
Bir kitap gütlülöp oñüme düşdi.	Bir kitap pat diye önüme düştü.
Kitabı ağız däl, göz bilen iyyän,	Kitabı ağızla değil göz ile yedim,
Düşünyän, arada bar ullakan sır:	Anlıyorum, arada var büyük sır:
Yokarsında meniñ adım, familiyam,	Yukarısında var benim adım, soyadım,
İñ aşakda bolsa «Ezrayılneşir».	En aşağıda ise “Azrail Yayınevi.”
Yüreğimde zat galmadı hemleden,	Yüreğimde fer kalmadı tehdit için,
Şo pursat acalım yakın göründi.	O zaman ecelim yakın göründü.
Bu iş meniñ bir kitaba cemlenen	Bu iş benim bir kitapta toplanmış
Ölüm hakkındaki goşğularımdı.	Ölüm hakkındaki şiirlerimdi.

Azrail'in şairin önüne koyduğu bu kitapta, onun ölümle ilgili şiirlerinin dışında halkı için çektiği sıkıntıları anlatan şiirler de vardır. Azrail şairin feryadına kulak vermiş ve çektiği bu sıkıntıdan onu kurtarmak istemiştir. Uzun konuşmalardan sonra Azrail şairin canını almaktan vazgeçer. Bir kere tanıştıkları için dost olduklarını belirttikten sonra oradan ayrılır. Şair ise canı alınmadığı için Allah'a şükrederek çalışmalarına devam eder.

Yukarıda verilen örneklerde de görüleceği gibi şair G. Ezizov, savaşın getirdiği serbestlikten dolayı hayatın bütün alanlarına dair şiirler yazmasına imkân veren yönetimin bundan sonra da böyle olacağını düşünmüş ve şiirlerini son nefesine kadar bu duygular içinde kaleme almıştır.

II. Dünya Savaşının getirdiği bu kısmî rahatlık çok uzun sürmez. Koyduğu kuralları iyice sertleştiren Sovyet yönetimi, yıkılacağı ana kadar kendi belirlediği konular dışında, rejimi savunan şairler dahil olmak üzere, hiç kimseye her konuda yazı yazma izni vermez. Baskı ve sindirme politikası daha önceden yazılmış yazılara bile müdahale etmeyi aşarak hayatta olmayan şairlerin yazdıklarına kadar uzanır. İşte bu müdahaleye maruz kalan şairlerden biri de, içinde bulunduğu dönemi ve rejimi bütün samimiyetiyle savunmasına rağmen, Gurbannazar Ezizov'dur.

Ölümünden sonra yazarlar birliği tarafından, heykeltıraş ve ressamlardan oluşan bir guruba şairin mezar taşını yapmaları söylenir. En kısa zamanda yapılan mezar taşına şairin "Toprağım" adlı vatan sevgisini anlatan şiirinden,

Seniñ duzuñ iydim, naniñi iydim,	Senin tuzunu yedim, ekmeğini yedim,
Galplığam etmedim, hudaya şükür.	Nankörlük etmedim, Allah'a şükür.
Käte göğe galdım, kâ gökden iyndim,	Bazen göğe yükseldim, bazen gökten indim.
Emma hiç yitmedim, hudaya şükür.	Benliğimi kaybetmedim, Allah'a şükür.

dörtlüğü yazılır. Bir vesileyle heykeltıraş atölyelerinin bulunduğu yere yolu düşen zamanın Türkmenistan Komünist Partisi üçüncü sekreteri bu kitabeyi görünce adeta küplere biner. "Ne biçim dörtlük bulmuşsunuz, bizim komsomol (genç komünist) şairimizin mezar taşına yazacak, halka iyi örnek olacak başka bir şey bulamadınız mı, hemen yok edin bunu." diye orada bulunanları azarlar. Törene çok az kala mezar taşının uğradığı bu tuhaf sansür heykeltıraşları oldukça sıkıntıya sokar. Ne yapalım diye şairin bacanağı ressam Tokar Tugurov'a danışırlar. O da o dörtlüğü kapayacak büyüklükte başka bir mermere ayrı bir dörtlük yazmalarını ve ilk dörtlüğün üzerini bu yeni kitabeyle kapatmalarını söyler. Orada bulunanlar hemen işe koyulurlar ve yine şairin şiirlerinden bir bölüm olan,

Söyüň meni - yürek söýgi küyseyär,	Sevin beni yürek sevgi istiyor,
Şeyle bir küyseyär - yok çakı-çeni,	Öyle bir istiyor ki yok nihayeti,
Yekece adama yeterlik söýgi	Tek insana yetecek kadar bir sevgi
Bilen	İle
Bir pürsatlık söyüň siz meni.	Bir an bile olsa sevin siz beni.
....

mısralarının yazılı olduğu kitabeyle söz konusu dörtlüğü kapatırlar. Resmî tören yapılır ve aradan kısa bir süre geçince yapıştırma kitabe düşer, mezar taşı ilk hâliyle tekrar ortaya çıkar (Can 2007).⁸

Sonuç

Türk lehçeleri üzerine yapılan çalışmalarda incelenen şairlerin genellikle baskı ve zulüm sebebiyle Sovyet rejimini övdüklerine dair haklı olarak genel bir kanaat oluşmuştur. Fakat G. Ezizov örneğinde olduğu gibi yapılan bazı çalışmalarda da görüleceği üzere dönemin sosyal ve siyasî şartları gereği bir kısım şair ve yazarlar yazdıklarında samimî düşüncelerini dile getirmişlerdir. Çünkü onlar, buna gerçekten inanıyor ve gelecek rejimin toplumlara huzur ve mutluluk getireceğini düşünüyorlardı.

Sistemi oturtuncaya kadar kendisini samimî bir şekilde savunan veya eleştiren şair ve yazarlara müdahale etmeyen Sovyet yönetimi, sistem iyice oturduktan sonra da onların hareket alanlarını bütünüyle kısıtlamış, yazacakları konuları bile önceden kendisi belirlemiştir. Sözü edilen bu baskı ve sınırlamalar hayatta olanlarla kalmayıp, kendi rejimini savunmak için yetiştirdikleri G. Ezizov gibi ölmüş şairlerin mezar taşlarındaki bir yazıya bile müdahale edecek boyuta ulaşmıştır. Ama bütün bu baskı ve zulümler serbestlik döneminde yaşayan, o dönemi görmüş olan bir kısım şairlerin söz konusu rejimi övmelerindeki samimî düşüncelerini ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü onlar, rejimin gerçek yüzünü tahmin edememişlerdir.

KAYNAKÇA

AGABAYEV, Annaberdi (1991), *Ezizov'un Emri Bilen*, Türkmenistan.

AMANGELDİ, Hıdır (2005), *Zaman*, Türkmenistan.

ANNAGULİ, Nurmehmet (2003), *İki Ağaç*, Türksav Yay., Ankara.

⁸ Annaberdi Agabayev'in "Ezizov'un Emri İle..." adlı kitabında ise: "Güneşin etkisiyle üstteki mermer düştü" denmektedir. Hâlbuki şairin bacanağı Tuğurov'un tavsiyesiyle ikinci kitabeyi hazırlayan gençler, sansürlük kitabeyi güneşin etkisiyle kısa süre sonra düşecek şekilde yapıştırmışlar. Gerçekten de bir süre sonra yapıştırma mermer düşmüştür. O küçük mermer kitabe tam otuz iki yıldır, vatan sevgisinin anlatıldığı bir dörtlüğe bile tahammül edilemediğini haykırır gibi düştüğü yerde hâlâ duruyor.

- CAN, Hüdayi (2002), “Gurbannazar Ezizov”, *Yağmur*, 16 Tem.-Ağ.-Ey.2002, İstanbul.
- CAN, Hüdayi (2007)“Mezar Taşına Sansür”, *Yağmur*, 16 Tem.-Ağ.-Ey.2007, İstanbul.
- DUYMAZ Ali- Metin Ergun - Nergis Biray (1998), *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Türkmen Edebiyatı II*, Cilt 11, Kültür Bakanlığı Yay. = 2126 (Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi 32), Ankara.
- ERCİLASUN A. B. - vd. (1996), *İmlâ Kılavuzu*, TDK Yay. 525, Ankara.
- ERCİLASUN, A. B. (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*, Kültür Bakanlığı Yay. 1371, Kaynak Eserler 54, Ankara.
- ERCİLASUN, A. B. (1992), “Türk lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar”, *Dil Dergisi*, 5, s. 28 – 42.
- ERCİLASUN, A. B. (1994), “Lehçelerden Türkiye Türkçesine Aktarma”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8 – 9 – 10 Aralık 1994, Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği*, Ankara, s. 41 – 45.
- ERCİLASUN, A. B. (1997), “Lehçeler Arası Aktarma”, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yay. 93, Ankara, s. 91 – 100.
- EZİZOV, Gurbannazar (1996), *Türkmen Sahrası*, Türkmenistan.
- EZİZOV, Gurbannazar (1994), *Büyülü Kürek*, Aşğabat Mağarif, Türkmenistan, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Ünal Zal), Kardeş Kalemler 5, s. 40 – 42, Ankara.
- EZİZOV, Gurbannazar (1996), *Serdarım*, Türkmenistan.
- GURBANNEPESOV, A. (1996), *Çıkmadık Kitabım II*, Türkmenistan.
- GURBANNEPESOV, A. (1996), *Saylanan Eserler I*, Türkmenistan.
- KARA, Mehmet (1997), *Ata Atacanov'un Şiirleri I (Giriş-Metin-Aktarma); II (İnceleme-Gramer Dizini)*, TDK Yay., Ankara.
- KARA, Mehmet (2005), *Türkmen Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- KARADOĞAN, Ahmet (2004), *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale.
- KASAPOĞLU-ÇENGEL, Hülya (2000), *Abdürrahim Ötkür'ün Şiirleri (İnceleme-Metin -Aktarma)*, 2 cilt, MEB Yay., Ankara.
- KASAPOĞLU-ÇENGEL, Hülya (2005), *Kırgız Türkçesi Grameri*, Akçağ Yay., Ankara.
- MONTGOMERY, D. C. (1985), *Rejim Doğrultusundaki Sovyet Özbek Edebiyatı Zincirinin Bir Halkası Olarak “Şahmerdan”*, (çev. H. C. Özkal), ODTÜ Yay., Ankara.
- ÖZBAY, Hüseyin (1994), *Çolpan'ın Şiirleri*, Ankara.
- ÖZKAN, Fatma (1994), *Abdullah Tukay'ın Şiirleri (İnceleme- Metin- Aktarma)* Ankara.
- ÖZKAN, İsa (1999), *Ependi-Şorta Sözler-Yomaklar (Nasreddin Hoca Fıkraları)*, TİKA, Ankara.

- SARIKAYA, Yakup (2003), *Berdi Karbabayev'in Aygıtlı Adım Romanı (Metin-İnceleme-Sözlük)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara.
- TEKİN, Talât - vd. (1995), *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Simurg, Ankara.
- TIRKIŞOV, Sadık (1997), *Gurbannazar Ezizov'un Şiirlerindeki Üstatlığı*, Türkmenistan.
- UĞURLU, M. (2000), "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve `Abay Yolu` Romanı", *Bilig*, 15, s. 59-80.
- UĞURLU, M. (2001), "Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi", *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri* [Yayımlayan: Nurettin Demir-Emine Yılmaz], Gazimağusa, s. 197-206.
- UĞURLU, M. (2002), "Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerliği. "Camiyla" Romanındaki Meseleler Üzerine", *Scholarly Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson* [Yayımlayan: Nurettin Demir - Fikret Turan], Grafiker Yay., Ankara, s. 389 - 401.
- UĞURLU, M. (2004), "Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eşdeğerliği," *Bilig*, 29, s. 29 – 40., Ankara.
- UZMAN, Mehmet (2005), *Türkistan'da Dil Tartışmaları, Özbekçenin İcat Edilişi (1917-1940)*, Gazi Üni. SBE (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- UZMAN, Mehmet (2006), "Yafets Dil Teorisi", *Virgöl*, Tem.-Ağ., s.14-16.
- ZAL, Ünal (2007), *Gurbannazar Ezizov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*, Gazi Üni. SBE (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.